

*Ба Шурои диссертациони 6D.KOA-014
назди Донишгоҳи давлатии молия ва
иқтисоди Тоҷикистон (734067 ш. Душанбе,
кӯчаи Нахимов 64/14)*

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ, доктори фалсафа (PhD), и.в. дотсент Авгонов Нуралӣ Айниддинович ба диссертатсияи Шарифзода Нурулло Шариф дар мавзӯи “Баҳодиҳии захираҳои бонкӣ ҳамчун унсuri иқтидори молиявӣ сармоягузори мамлакат” барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз

1. Мутобиқати диссертатсия ба ихтисос ва самтҳои илм, ки аз рӯи онҳо диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод шудааст

Таҳқиқоти диссертациони Шарифзода Нурулло Шариф, ки дар мавзӯи “Баҳодиҳии захираҳои бонкӣ ҳамчун унсuri иқтидори молиявӣ сармоягузори мамлакат” барои ҳимоя пешниҳод шудааст, тибқи Шиносномаи феҳристи ихтисосҳои Комиссияи олии аттестациони назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз таҳия гардида, ба бандҳои 10.4. Проблемаҳои таъмини сиёсати мутавозинии бонкӣ дар соҳаи сармоягузорӣ, қарздиҳӣ ва ташаккули дороиҳои ғайрифавоҳии бонкӣ дар ҳамаи бахшҳои сарчашмаҳо ва захираҳо; 10.8. Сиёсати сармоягузори бонк; 10.11. Арзёбии пойгоҳи сармоявии бонк: арзёбии муқоисавӣ таҷрибаи ватанӣ ва хориҷӣ, роҳҳои инкишоф; 10.14. Коркарди равишҳои арзёбии сандуки дороиҳои бонкҳои Тоҷикистон ва самтҳои муносибгардонии сандуки мазкур; 10.19. Методология ва механизмҳои ташаккул ва истифодаи захираҳои бонкӣ; 10.21. Захираҳои бонкӣ ва ташкилкунии онҳо. Сиёсати бонкӣ дар соҳаи ҷалби воситаҳо. Проблемаҳои истифодаи самараноки захираҳои бонкӣ мувофиқат мекунад.

2. Мубрами мавзӯи таҳқиқоти диссертационӣ

Аҳамияти мавзӯ бо зарурати асосноккунии назариявии тавсияҳо оид ба ташаккул ва рушди иқтидори молиявӣ сармоягузори низоми бонкии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ошкор кардани нақши бонкҳо дар раванди қарздиҳӣ ва сармоягузорӣ вобаста аст.

Бонкҳои тиҷоратӣ дар рушди иқтисодиёт тавассути пешниҳоди хидматҳои молиявӣ ва ҷудо кардани маблағ барои лоиҳаҳо ва корхонаҳои гуногун нақши муҳим доранд. Дар шароити ташаккули муносибатҳои бозорӣ ва пайдоиши шаклҳои гуногуни моликият, мушкilotи қарздиҳӣ ва сармоягузорӣ барои бонки тиҷоратӣ аҳамияти махсус пайдо мекунад.

Дар шароити муосир яке аз механизмҳои муҳимтарини ташаккули иқтидори сармоягузорӣ бахши молиявӣ бонкӣ мебошад. Татбиқи иқтидори сармоягузорӣ ва ташаккули механизмҳои фаъолияти сармоягузорӣ, инчунин татбиқи вазифаҳои рушди инноватсионӣ, баланд бардоштани маърифати аҳоли ва рушди дарозмуддати иқтисодӣ аз бисёр

чиҳат аз низоми институтҳои қарзӣ молиявӣ таъсисдодашуда вобаста мебошад.

Мушкилоти дигари муҳим истифодаи самараноки иқтисодии қарзӣ низоми бонкӣ ва рушди шаклҳои нави қарздиҳӣ мебошад. Усулҳои гуногуни қарздиҳӣ, ки вақтҳои охир дар шароити бӯҳрон васеъ паҳн шудаанд, ба афзоиши назарраси хавфҳои қарзӣ оварда расонидаанд. Аз ин рӯ, дар айни замон равандиҳои равишҳои амалӣ барои ташаккули иқтисодии сармоягузорӣ ва қарзӣ ва таҳияи асосҳои методологии арзёбии он бо назардошти ҳамаи омилҳои имконпазире, ки ба бӯзургии он таъсир мерасонанд, аҳамияти зарурӣ пайдо мекунад. Бинобар ин, мавзӯи интиҳобгардида мубрам буда, дорои аҳамияти муҳимми назариявӣ методологӣ ва амалӣ мебошад. Ин нукта ва гуфтаҳои боло мубрами мавзӯ ва зарурати таҳқиқи захираҳои бонкиро ҳамчун унсӯри иқтисодии молиявӣ сармоягузори мамлакат нишон медиҳад.

3. Дарачаи нағвонии натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада

Нағвонҳои илмӣ таҳқиқоти диссертатсионӣ Шарифзода Нурулло Шариф натавҷо дар таҳқиқи ҷанбаҳои назариявӣ, методиву амалӣ оид ба ҷалб, идора ва баҳодиҳии захираҳои бонкӣ, ки он ҳамчун замина барои баландбардории иқтисодии молиявӣ сармоягузори мамлакат ба ҳисоб мераванд, балки дар тақмили низоми баҳодиҳии захираҳои бонкӣ ва дурнамои идоракунии захираҳои бонкӣ ва таъмини истифодаи самараноки онҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон аҳамияти назариявӣ ва амалӣ доранд.

Натиҷаҳои нисбатан муҳиме, ки ҳамчун нағвонӣ аз ҷониби муаллиф таҳия гардидаанд, аз унсӯрҳои асосии зерин иборат мебошанд:

– аз ҷониби муаллиф дар асоси омӯзишу таҳқиқи ҳамаҷонибаи ақидаҳои олимони ватаниву хориҷӣ моҳият ва аҳамияти иқтисодии захираҳои бонкӣ возеҳу равшан кушода шудааст. Дар асоси таҳқиқотҳои гузаронидашуда унвонҷӯ муайян намудааст, ки мафҳуми «захираҳои бонкӣ» нисбат ба мафҳуми «захираҳои қарзӣ бонк» васеътар буда, ҳадафи асосии захираҳои бонкӣ натавҷо қарздиҳӣ, балки гузаронидани дигар намуди амалиётҳо ва хизматрасониҳо мебошанд;

– муаллифи рисола дар натиҷаи таҳқиқу баррасии вазифаҳои гузошташуда ошкор намудааст, ки заминаи асосӣ дар афзоиши иқтисодии молиявӣ сармоягузори бонкӣ ин маблағҳои ҷалбгардидаи аҳоли маҳсуб меёбад. Унвонҷӯ дар асоси иқтисодии молиявӣ сармоягузори бонкҳои ҷаҳон дар заминаи захираҳои бонкӣ собит намудааст, ки иқтисодии молиявӣ сармоягузори бонкҳо дар иқтисоди миллӣ яке аз иқтисодҳои асосӣ ба ҳисоб рафта, шахсони воқеию ҳуқуқӣ ва дигар субъектҳои хоҷагидорӣ баҳри таъмини талаботи худ аз онҳо самаранок истифода мебаранд;

– аз ҷониби унвонҷӯ вазъи муосири захираҳои бонкӣ ва нақшу мақоми бонкҳо таҳлилу муайян гардида, нишондиҳандаҳои иқтисодии молиявӣ сармоягузорӣ дар низоми бонкӣ дақиқ арзёбӣ гардидааст. Дар раванди таҳқиқот диссертант муайян намудааст, ки ҳудуди мизони қарздиҳӣ ва сармоягузори бонкӣ нисбат ба дороиҳои онҳо дар солҳои таҳлили 2016-

2023 мутаносибан аз 43 то 57 фоиз баробар гардидааст. Муаллиф қайд намудааст, ки бонкхоро зарур аст, ба ин самт таваҷҷуҳи хосса зоҳир намоянд, зеро дар ҳолати пешниҳоди ками маблағҳои озод ба дигар субъектҳо, норасоии маблағ дар иқтисодиёт ба мушоҳида расида, боиси афзоиши меъёри фоизи қарзӣ ва коҳишёбии сармоягузорӣ дар иқтисодиёт мегардад;

– диссертант мавқеи сиёсати пулиро қарзиро дар раванди ташаккули захираҳои бонкӣ муайян карда, асоснок намудааст, ки сиёсати пулиро қарзӣ ба ташаккули захираҳои бонкӣ тавассути фишангҳои амалкунанда, ба монанди меъёрҳои фоизӣ, пардохтпазирӣ, иштирок дар бозори озод ва устувории низоми бонкӣ таъсир расонида, татбиқи дурусти ин фишангҳо боиси афзоиши захираҳо мегарданд. Қайд гардидааст, ки барои расидан ба рушди устувори низоми бонкӣ ва баландбардории сатҳи нишондиҳандаҳои макроиқтисодӣ иҷро ва татбиқи меъёри захираҳои ҳатмӣ ва меъёри бозтамвил хеле муҳим аст;

– муаллиф роҳҳои такмили низоми баҳодихии захираҳои бонкӣ ва раванди истифодаи онҳоро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон коркард ва асоснок намудааст. Унвонҷӯ асоснок кардааст, ки яке аз самтҳои асосие, ки ба ташаккули ҳаҷми захираҳои бонкӣ таъсири мусбат мерасонад, ин рақамикунонӣ ва навоарӣ дар низоми бонкӣ ва вусъат бахшидани низоми ҳисоббаробаркуниҳои гайринақдӣ ба шумор меравад. Аз нигоҳи таҳқиқгар омилҳои мазкур метавонанд ба рушди фаъолияти инноватсионии субъектҳои дигари сатҳи иқтисодиву иҷтимоии мамлакат низ заминаи мусоид гузоранд;

– дар асоси таҳқиқотҳои гузаронидашуда муаллиф дурнамои идоракунии захираҳои бонкӣ ва таъмини истифодаи самараноки онҳоро то давраи соли 2030 таҳия ва коркард намуда, сценарияи рушди онҳоро ба се қисм ҷудо кардааст, ки ҳар яки онҳо бо моделҳои риёзӣ-иқтисодӣ асоснок карда шудаанд. Дар ин росто, диссертант қайд намудааст, ки коркард ва натиҷаҳои ҷамъбасти таҳқиқот оид ба идоракунии захираҳои бонкӣ дар татбиқи ҳадафҳои стратегияи мамлакат аҳаммияти калон дошта, он метавонад ба рушди устувори иқтисоди миллӣ таъсири мусбат расонад.

4. Аҳаммияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия бо нишон додани тавсияҳо оид ба истифодаи онҳо

Натиҷаҳои корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ ба он асос ёфтааст, ки муаммоҳои назариявӣ, методӣ ва пешниҳодҳо, инчунин натиҷаҳои бадастомада ба ташаккул ва идоракунии захираҳои бонкӣ мусоидат менамоянд.

Аҳаммияти амалии таҳқиқот дар заминаи татбиқи пешниҳодҳои зикршуда, таҳлилҳо ва таҳқиқоти гузаронидашуда, такмили санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, ҷойгирнамоии маълумот дар Бюллетени омили бонкӣ, таҳлилҳои анҷомдодаи мутахассисон дар мақолаву маҷаллаҳо, барномаҳои миёнамуҳлату дарозмуҳлати сиёсати пулиро қарзӣ, роҳу усулҳои баҳодихӣ ва идоракунии захираҳои бонкӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон баён мегардад, ки инҳо ҳангоми омода намудани диссертатсия истифода шудаанд. Инчунин, ҳангоми баҳодихии ҳаҷми захираҳои бонкӣ дар Ҷумҳурии

Тоҷикистон таносуби муосири баҳодиҳии захираҳои худӣ ва захираҳои ҷалбкардашуда истифода бурда шудааст.

Натиҷаҳо ва маводи таҳқиқоти диссертатсиониро метавон ҳамчун асос дар раванди таълими фанни алоҳида (Баҳодиҳии захираҳои бонкӣ) истифода бурд.

Пешниҳодҳои назариявӣ, методӣ ва амалии дар таҳқиқоти диссертатсионӣ асосёфта дар раванди таълим ҳангоми гузаронидани машғулиятҳо аз ҷанҳои «Молия», «Ҷаъолияти бонкӣ», «Пул, қарз, бонк» ва «Идоракунии ҳавфҳои бонкӣ» метавонанд истифода бурда шаванд.

5. Дарҷаи асоснокӣ ва саҳеҳ будани натиҷаҳои илмӣ, ҳулоса ва тавсияҳое, ки дар диссертатсия оварда шудаанд

Дар таҳқиқоти диссертатсионии анҷомшуда ҷанбаҳои назариявӣ ва амалии таҳқиқи захираҳои бонкӣ ва баҳодиҳии онҳо ҳамчун унсурҳои иқтисодии молиявӣ сармоягузори мамлакат асоснок карда шуда, тамоми пешниҳодҳои тавсияҳо ва муқаррароти хусусияти назариявӣ ва амалидошта бо истифода аз методологияи мукаммали илмӣ собит гардидаанд.

Дарҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот дар заминаи дақиқии маълумот, қарқарии омории натиҷаҳои таҳқиқот ва омӯзиши таҷрибаи хориҷӣ муайян гардидааст. Маводи илмӣ нашргардидаи олимони ватанӣ ва хориҷӣ, инчунин, мақолаҳои илмӣ интишорнамудаи муаллиф дар маҷаллаҳои гуногуни илмӣ эътимоднокии таҳқиқотро тасдиқ менамоянд.

Дар раванди таҳқиқот усулҳои ҷалби маблағҳо, механизмҳои баҳодиҳӣ, таҳлили муқоисавӣ, муодила, таҳлилу синтез, тарҳрезии риёзӣ иқтисодӣ, мушоҳида, гурӯҳбандӣ, таҳлили динамикӣ ва монанди инҳо истифода гардидаанд. Истифодаи усулҳои зикргардида ба самаранокӣ ва эътимоднокии натиҷаҳои бадастомада, ҳулоса ва пешниҳодҳои илман асоснок ба муаллиф имкон додааст. Ҳамзамон, ҳулосаи пешниҳодҳои рисолаи илмӣ бо маълумоти омӯрӣ ва дигар сарчашмаҳои расмӣ таҳқиқшуда асоснок карда шудаанд.

6. Интишороти докталаб аз рӯи мавзӯи диссертатсия

Натиҷаҳои нисбатан муҳими диссертатсия дар конференсияҳои илмӣ амалии сатҳи ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ баррасӣ ва муҳокима гардида, дар маҷмӯъ аз ҷониби муаллифи диссертатсия вобаста ба мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ 16 мақолаи илмӣ ба таърифи расидааст, аз ҷумла 12 мақола дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи аз тарафи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсияшуда нашр шудаанд, ки онҳо зиёда аз 6,0 ҷузъи ҷопиро дар бар мегиранд.

7. Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия

Вобаста ба мақсад ва вазифаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ сохтор ва мундариҷаи он муайян карда шудааст. Таҳқиқоти илмӣ-амалии мазкур аз муқаддима, се боб, ҳашт зербоб, ҳулосаи пешниҳодҳо ва 157 номгӯи адабиёти истифодашуда иборат буда, муҳтавои қар дар ҳаҷми 176 саҳифаи

матни компютерӣ омода гардидааст, ки фарогири 22 ҷадвал, 7 расм ва 2 диаграмма мебошад.

Дар муқаддимаи диссертатсия мубрамии мавзуи таҳқиқоти диссертатсионӣ асоснок ва дараҷаи таҳқиқ, объект ва мавзуи таҳқиқот, мақсад ва вазифаҳои он, фарзияи таҳқиқот, асосҳои назариявӣ ва методологӣ, навіғонҳои илмӣ ва нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда, аҳаммияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот муайян карда шуда, саҳми бевоситаи муаллиф дар амалисозии натиҷаҳои таҳқиқот вобаста ба ҳулосаву пешниҳодҳои амиқ санҷидашуда баён гардидаанд (саҳ. 4-13).

Дар боби якуми диссертатсия - «Ҷанбаҳои назариявӣ-методи таҳқиқи захираҳои бонкӣ ва баҳодиҳии онҳо дар шароити муосир» паҳлуҳои назариявии ташаккули захираҳои бонкӣ таҳқиқ гардида, захираҳои бонкӣ ҳамчун заминаи устувор дар баландбардории иқтисодии молиявӣ сармоягузории мамлакат ва имкониятҳои татбиқи таҷрибаи хориҷии ташаккул ва баҳодиҳии захираҳои бонкӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди омӯзиш қарор гирифтааст (саҳ. 14-62).

Дар марҳилаи муосир яке аз сарчашмаҳои, ки рушди устувори иқтисодиро таъмин менамояд, ин сармояи бонкӣ ба ҳисоб меравад. Ҳамзамон, бонкҳо низ фаъолияти худро дар заминаи сармоя ба роҳ мемонанд, зеро дар раванди анҷом додани амалиётҳо бонкҳо бо истифода аз сармоя фаъолияти худро ташкил ва такмил медиҳанд.

Айни замон бисёре аз таҳқиқотчиён мафҳуми «сармояи бонкӣ»-ро бо мафҳуми «захираҳои бонкӣ» ҳаммаъно меҳисобанд. Аз ин рӯ, барои дарки алоқамандии ин мафҳумҳо дар таҳқиқот ба мафҳуми «захираҳои бонкӣ» диққати бештар дода шудааст. Ба ақидаи муаллиф, захираҳои бонкӣ ин маҷмуи маблағҳои худӣ ва ҷалбкардашудае мебошад, ки муваққатан дар ихтиёри бонк қарор доранд ва бонк онҳоро барои ташаккул додани дороиҳои худ истифода мебарад (саҳ. 20). Вобаста ба ин, муаллиф дар диссертатсия модели концептуалии ташкил ва истифодаи захираҳои бонкиро дар расми 1.2 пешниҳод намудааст (саҳ. 24).

Дар қори диссертатсионӣ дуруст қайд гардидааст, ки иқтисодии молиявӣ сармоягузории давлат, корхонаҳо, ташкилотҳо ва монанди онҳо яке аз сарчашмаҳои муҳими иқтисодии молиявӣ сармоягузорӣ буда, барои таъмини рушди устувори иқтисодӣ ва баландбардории фаъолияти субъектҳои хоҷагидорӣ истифода бурдан мумкин аст. Воқеан, иқтисодии молиявӣ сармоягузории дохилӣ барои субъектҳои мамлакат манфиати бештар дорад. Бинобар ин, муаллифи диссертатсия ибраз медорад, ки давлат бояд иқтисодҳои субъектҳои хоҷагидориро барои истифодаи самаранок дар бонкҳо ҷалб ва ба соҳаҳои муҳим онҳоро равона намоянд. Аз ин лиҳоз, муаллиф сохтори иқтисодии молиявӣ сармоягузории кишварро ба се қисм: иқтисодӣ, захиравӣ ва иҷтимоӣ ҷудо намуда, дар расми 1.5 сарчашмаҳо ва механизмҳои такмили иқтисодии молиявӣ сармоягузории кишварро пешниҳод намудааст (саҳ. 38-40).

Муаллифи диссертатсия ибраз медорад, ки дар таҷрибаи ҷаҳонӣ таносуби устувори пасандозҳои мизочон дорои меъёрҳои гуногуни тавсияшаванда мебошанд. Ба андешаи муаллиф, меъёрҳои тавсияшаванда

бояд аз ҷониби бонкҳои кишвар ҳангоми кам будани захираҳои худӣ ба инобат гирифта шуда, муайян карда шаванд. Аз ин рӯ, дар таҳқиқот барои муайян намудани ҳолати воқеии меъёрҳои тавсияшаванда нишондиҳандаҳои молиявии ҳоси баъзе аз мамлакатҳои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил (ИДМ) мавриди таҳлил қарор гирифтааст (ҷадвали 1.3, саҳ. 55).

Аз натиҷаи таҳлил муаллиф чунин хулоса менамояд, ки таносуби устувории пасандозҳои мизочон дар бонкҳои ИДМ ба таври ғуногун афзоиш ёфтаанд (саҳ. 56). Ба андешаи муаллиф, татбиқ ва истифодаи механизмҳои самараноки ҷалби маблағҳои муваққатан озоди аҳоли, ки аз ҷониби бонкҳои Федератсияи Россия ва Ҷумҳурии Қазоқистон мавриди истифода қарор гирифтаанд, ба шароити имрӯзаи кишвар мувофиқ мебошанд. Аз ин рӯ, муаллиф қайд менамояд, ки бонкҳо ва дигар ташкилотҳои қарзии молиявии мамлакатро зарур аст, ки аз усулҳо, роҳҳо ва механизмҳои бонкҳои пешрафтаи ҷаҳон, ки ба шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқанд, истифода намоянд (саҳ. 58).

Дар боби дуюми таҳқиқоти диссертатсионӣ «Таҳлили вазъи муосири ташаккул ва баҳодиҳии захираҳои бонкӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ҳолати муосири захираҳо ва нақши бонкҳо дар ташаккули иқтисодии молиявӣ сармоягузори мамлакат баррасӣ гардида, захираҳои бонкӣ ва истифодаи онҳо дар таъмини рушди иқтисоди миллӣ ва мавқеи сиёсати пулию қарзӣ дар ташаккули захираҳои бонкӣ мавриди таҳлил ва баҳодиҳӣ қарор гирифта, натиҷаҳои назаррас ба даст оварда шудааст (саҳ. 63-114).

Дар шароити муосир бонкҳо дар рушди устувори иқтисодӣ иҷтимоӣ, сиёсӣ ва дигар муносибатҳои молиявӣ субъектҳои хоҷагидорӣ нақши калидӣ доранд. Вобаста ба ин, барои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар кишварҳои рӯ ба тараққӣ рушди низоми бонкӣ як ҷузъи муҳимми ҳавасмандгардонии рушди иқтисодӣ ва баланд бардоштани сатҳи зиндагии мардум мебошад. Дар натиҷаи таҳлил ва муқоиса муаллиф қайд менамояд, ки ҳудуди мизони қарздиҳӣ ва сармоягузорӣ дар кишвар нисбатан камтар ба назар мерасад ва бояд бонкҳо ба низоми қарзӣ ва сармоягузорӣ бештар диққат диҳанд ва ба самтҳои афзалиятнок маблағгузорӣ намоянд (саҳ. 63-73).

Дар натиҷаи таҳлили нишондиҳандаҳои асосии ҳолати муосири захираҳо ва нақши бонкҳо дар ташаккули иқтисодии молиявӣ сармоягузори мамлакат муаллиф ба хулосае омадааст, қарзҳо ва сармоягузориҳои бонкӣ яке аз механизмҳои асосии пешбарандаи иқтисоди миллӣ ба шумор мераванд. Муаллифи таҳқиқоти диссертатсионӣ иброз медорад, ки бонкҳо ба воситаи пешниҳоди ин маблағҳо ба дигар субъектҳои хоҷагидорӣ маблағгузорӣ менамоянд ва рушди иқтисодии молиявӣ онҳоро тақвият мебахшанд (саҳ. 79).

Ба андешаи муаллиф, дар назария ва амалия таҳлили иқтисоди ҷаҳонӣ механизмҳои ғуногуни баҳодиҳии ҳаҷми захираҳои бонкӣ ва самтҳои таъмини он бо дарназардошти муҳити беруна ва дохила истифода бурда мешаванд. Ё қайд менамояд, ки то ҳол механизми ягона барои муайян намудани ҳолати устувории захираҳои бонкӣ вучуд надорад. Яке аз

усулҳои асосӣ, ки дар баҳодиҳии захираҳои бонкӣ истифода мегардад, ин таносуби захираҳои худӣ (сармоя) ва ҷалбкардашуда (ухдадориҳои дигар) нисбат ба захираҳои бонкӣ (дороиҳо) ба ҳисоб меравад ва вобаста ба ин дар диссертатсия таҳлили муфасссал дода шудааст (ҷадвали 2.5, саҳ. 82-83).

Дар асоси таҳқиқот ва таҳлилҳо муаллиф ба хулоса омада, қайд менамояд, ки меъёри қарзҳо ба самтҳо ва соҳаҳо нисбат ба меъёри бозтамвил хеле зиёд мебошад. Бинобар ин, муаллиф пешниҳод намудааст, ки Бонки миллии Тоҷикистонро мебояд ба ҳудуди баландтарини қарзҳо меъёр муайян намояд, зеро ин метавонад ба рушди иқтисодии молиявии мамлакат монеа гардад (саҳ. 107).

Дар доираи боби сеюми диссертатсия бошад, «Самтҳои асосии тақмили баҳодиҳии захираҳои бонкӣ ва таъмини самаранокии истифодаи онҳо» самтҳои асосии тақмили низоми баҳодиҳии захираҳои бонкӣ ва истифодаи онҳо дар фаъолияти бонкӣ пешниҳод гардида, дурнамои идоракунии захираҳои бонкӣ ва таъмини самаранокии истифодаи онҳо дар рушди иқтисодиёт мавриди таҳқиқи амиқ қарор дода шудаанд (саҳ. 115-148).

Дар шароити имрӯза сармоягузориҳои бонкӣ яке аз самтҳои афзалиятноки рушди иқтисодиёт ба ҳисоб меравад. Таҳқиқоти муаллиф дар ин самт нишон доданд, ки фаъолияти сармоягузориҳои бонкҳои мамлакат нисбат ба дигар кишварҳо хеле дар сатҳи паст қарор доранд. Аз ин рӯ, баҳри тақмили фаъолияти сармоягузориҳои бонкҳо, ба андешаи муаллиф, истифодаи механизмҳои зерини баҳодиҳии сармоягузориҳои бонкӣ муҳим мебошанд: таносуби сармоягузориҳо нисбат ба маҷмуи қарзҳои бонкҳо; таносуби сармоягузориҳо нисбат ба захираҳои бонкӣ; таносуби сармоягузориҳо нисбат ба пасандозҳои муҳлатнок; таносуби сармоягузориҳои бонкӣ нисбат ба сармоягузориҳои умумӣ ба кишвар; таносуби сармоягузориҳои бонкӣ нисбат ба ММД ва монанди инҳо (саҳ. 130).

Бо дарназардошти суръати миёнасолони сенарияҳои индустриалӣ ва индустриалӣ-инноватсионӣ ва бо ба инобат гирифтани фазои иқтисодӣ аз ҷониби муаллиф дурнамои нишондиҳандаҳои таъсиррасон ба захираҳои бонкӣ барои давраи солҳои 2025-2030 пешгӯӣ гардидааст (ҷадвали 3.9, саҳ. 145).

Аз таҳлили дурнамои нишондиҳандаҳои таъсиррасон ба захираҳои бонкӣ бармеояд, ки муаллиф ҳар яке аз ин нишондиҳандаҳоро дар се ҳолат (миёна, афзоиш, пастшавӣ) пешгӯӣ кардааст. Қайд намудан зарур аст, ки дурнамои ҳар яке аз ин нишондиҳандаҳо барои дақиқ муайян намудани фаъолияти низоми бонкии кишвар хеле муҳим мебошад. Ҳар яке аз ин нишондиҳандаҳо дар заминаи натиҷаи санҷишҳои тестии муодилаҳо ва таносуби алоқамандии онҳо бо дарназардошти сатҳи миёнаи таварруми соли 2024 муайян карда шудаанд (саҳ. 146).

Дар қисмати хулосаву пешниҳодот натиҷаҳои асосии илмӣ ва тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот оварда шудаанд (саҳ. 149-154).

8. Эроду тавсияҳо барои беҳтар гардидани сатҳи илмию назариявӣ ва амалии диссертатсия

Таҳқиқоти диссертатсионӣ кори илмӣ мукаммал буда, ҷиҳатҳои арзишманди илмию назариявӣ, методӣ ва дастовардҳои зиёди амалӣ дорад. Бар замми он ки таҳқиқоти диссертатсионӣ дорои арзиши баланди илмӣ мебошад, баъзе камбудию норасоиҳо ба назар мерасанд, ки ислоҳи онҳо моҳияти илмию амалӣ ва методологии таҳқиқотро беҳтар хоҳанд намуд:

1. Сифати кори диссертатсионӣ беҳтар мегардид, агар муаллиф дар охири (фароварди) ҳар як зербоб ва бобҳо хулоса бароварда, мавқеи худро вобаста ба натиҷаҳои таҳлил муайян менамуд;

2. Аз ҷониби муаллиф дар расми 1.5 сарчашмаҳо ва механизмҳои такмили иқтидори молиявӣ сармоягузори кишвар оварда шудааст, ки дар он дар блоки иқтидори иқтисодӣ ҳамаи захираҳои молиявӣ, аз ҷумла қарзҳои давлатии хориҷӣ ишора нагардидаанд. Агар муаллиф дар ин ҷода захираҳои молиявиро аз рӯйи сарчашмаҳои дохилӣ ва ҷалбкардашуда баррасӣ менамуд хуб мешуд;

3. Имкониятҳои татбиқи таҷрибаи хориҷии ташаккул ва баҳодиҳии захираҳои бонкӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар зербоби 1.3 мавриди таҳқиқу баррасӣ қарор дода шудааст, аммо роҳҳои татбиқи он дар Тоҷикистон ба таври зарурӣ пешниҳод нагардидааст;

4. Заминаи асосӣ дар афзоиши иқтидори молиявӣ сармоягузори бонкӣ ин маблағҳои ҷалбгардидаи аҳоли махсуб меёбад. Хуб мешуд, агар муаллиф динамикаи пасандозҳои аҳолиро таҳлил ва таносуби онро нисбат ба ҳаҷми захираҳои ҷалбгардида муайян менамуд;

5. Зербоби якуми боби сеюм «Самтҳои асосии такмили низоми баҳодиҳии захираҳои бонкӣ ва истифодаи онҳо дар фаъолияти бонкӣ» номгузорӣ шудааст. Дар ин зербоб самтҳо ва роҳҳои асосии такмили механизмҳои ҷалби захираҳои бонкӣ ва истифодаи онҳо дар фаъолияти бонкӣ ба таври зарурӣ пешниҳод гардидааст. Агар ин механизмҳо дар шакли расм пешниҳод карда мешуд, қобили қабул буд.

Новобаста ба ин, эродҳои гирифташуда ҳаргиз сатҳи баланди илмию назариявӣ, методӣ ва амалии таҳқиқоти мазкурро коста намегардонанд ва бештари онҳо ҳислати тавсиявӣ доранд. Дар маҷмӯъ, диссертатсияи Шарифзода Нурулло Шариф дар сатҳи баланди илмию амалӣ иҷро шуда, дар шароити муосир аз ҷиҳати илмӣ ва амалӣ муҳим ба ҳисоб меравад.

Автореферати кори диссертатсионӣ таркиби асосӣ, наwgониҳои илмӣ ва мушаххассоти диссертатсияро тавсиф намуда, интишороти муаллиф дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқотро бо таҳияи муқарарроти назариявӣ амалӣ ҷиҳати баҳодиҳии захираҳои бонкӣ ҳамчун унсури иқтидори молиявӣ сармоягузори мамлакат ифода менамояд. Автореферати диссертатсия мазмуну мундариҷаи асосии диссертатсияро пурра инъикос менамояд.

9. Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Диссертатсия ва автореферати диссертатсияи Шарифзода Нурулло Шариф дар мавзуй “Баҳодиҳии захираҳои бонкӣ ҳамчун унсuri иқтидори молиявӣ сармоягузори мамлакат” барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз ба талаботи “Дастурамал оид ба тартиби барасмиятдарории диссертатсия ва автореферати диссертатсия”, ки бо қарори раёсати Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 31 март соли 2022 тахти №3 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ мебошад.

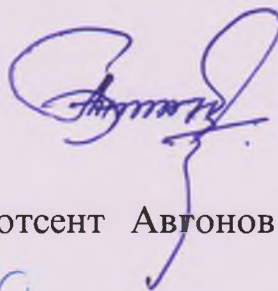
10. Хулосаи ҷамъбасти оид ба сазовор донишҷуи довталаб ба дараҷаи илмӣ

Умуман, кори диссертатсионӣ сохтори мантиқан мукамал дошта, натиҷаҳои бадастовардаи муаллиф арзиши илмӣ доранд, ки ҷанбаҳои назариявӣ амалии баҳодиҳии захираҳои бонкиро ҳамчун унсuri иқтидори молиявӣ сармоягузори мамлакат дар шароити муносири иқтисодӣ ва густариши муносибатҳои хоҷагидорӣ дар иқтисоди миллӣ мукамал месозанд.

Ҳамин тавр, диссертатсияи Шарифзода Нурулло Шариф дар мавзуй “Баҳодиҳии захираҳои бонкӣ ҳамчун унсuri иқтидори молиявӣ сармоягузори мамлакат” дар сатҳи зарурии илмӣ омода гардида, аз ҷиҳати мазмун ба талаботҳои “Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ”, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 тасдиқ гардидааст, ҷавобгӯӣ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз мебошад.

Муқарризи расмӣ:

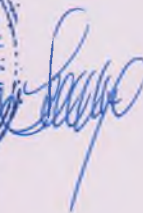
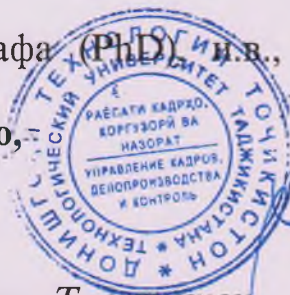
доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯи ихтисоси
6D050900 – Молия, и.в., дотсенти кафедраи
назарияи иқтисодӣ ва иқтисодиёти рушди
Донишгоҳи технологии Тоҷикистон

Авгонов Н.А.

Имзои доктори фалсафа (PhD) и.в., дотсент Авгонов Н.А.-ро тасдиқ менамоям:

Сардори раёсати кадрҳо,
коргузорӣ ва назорат

Раҳматулло Нусратулло

Суроға: 734061, Ҷумҳурии Тоҷикистон,

ш. Душанбе, кӯчаи Н.Қарабоев 63/3

Донишгоҳи технологии Тоҷикистон

Тел: +992 372 34 59 73,

Сомона: <http://www.tut.tj>

Почтаи электронӣ: avgonov.nurali@mail.ru